

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA YUZAGA KELADIGAN NIZOLARNING
PROFILAKTIK TEXNOLOGIYASINI SHAKLLANTIRISH****Mustaffoyeva Muhabbat Xusniddin qizi***Navoiy davlat pedagogika institutining 2 –bosqich magistranti*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada nizolarni boshqarishning pedagogik shartlari ochib berilgan, maktabgacha ta'lim tashkiloti jamoasidagi vaziyatlar haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Maktabgacha ta'lim tashkiloti, tarbiyachi, nizolar, pedagogik ziddiyat, ziddiyatli vaziyat, usul va usullar, ziddiyatli vaziyatlarni boshqarish.*

Pedagogik faoliyat-bu ijtimoiy-madaniy, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning avloddan avlodga o'tishi sodir bo'lgan faoliyat, ma'naviy va amaliy tajriba, o'z-o'zini rivojlantirish, shaxsning o'zini o'zi belgilashi uchun sharoitlar yaratiladi. Shuning uchun bu erda o'qituvchi, bola, ota-onalarga ma'naviy tasalli beradigan qulay ijtimoiy-psixologik sharoitlar zarur. Har qanday kabi ijtimoiy institut, maktabgacha ta'lim tashkiloti uchun turli xil nizolar xarakterlidir. Shunday qilib, nizolarni boshqarish muammosi ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi va maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachining malakasini oshirishni talab qiladi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va uning o'rinbosarlari tashkilotdagi nizolarning oldini olish masalalarida. Pedagoglarning mojaralarda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xatti-harakatlar strategiyasi to'g'risida xabardorlik darajasini oshirish, ushbu strategiyalarni amalga oshirish ko'nikmalarini rivojlantirish kerak muayyan ziddiyatli vaziyatlar, maktabgacha ta'lim tashkilotda nizolarning oldini olish usullarini shakllantirish. Falsafiy, psixologik va pedagogik darajadagi ziddiyatlar muammosi ilmiy tadqiqotlarda to'liq ko'rib chiqilgan. Mahalliy faylasuflarning tadqiqotlarida ziddiyat mavjudlikning sub'ektiv shakli sifatida tushuniladi (E.F.Gubskiy, A. G. Zdravomyslov, M. V. Iordan, G. V. Korableva, V. A. Lutchenko va boshqalar). Ijtimoiy psixologiya va pedagogika sohasida ziddiyat zamonaviy mahalliy olimlar V.I. Andreev, A. S. Belkin, E. M. Gilyarova, L.A. Karpenko, S.V. Kondratieva, A. V. Mudrika, T. A. Polozova, G. M. Potanina, A. A. Royak, V. A. Sitarova, G. I. Shukina va boshqalar). Konflikt jarayonida aloqa sub'ektlarining bir-biriga ta'sirini o'rganish A.A. Bodalev, S.V. Kondratieva, N. N. Obozov; gumanistik usullar mojarolarni hal qilish V.G. Maralov, V. Axitarov tomonidan ko'rib chiqilgan; tarbiyachining konfliktologik kompetentsiyasini shakllantirish masalalari S.V. Banikina, Romanov S.V. O.A. Abdullinaning tadqiqotlarida, E.P. Belozertseva, V.I. Juravleva, I.F. Isaeva, V. Akan Kalika, V.A. Slastenina, E.N. Shi anova N.E. Shchurkova va boshqalar pedagogni ruxsat berishga tayyorlash jarayonini takomillashtirish yo'llari o'rganildi. Mualliflar nizolarni hal qilishning gumanistik usullarini taklif qilishadi, tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligi mazmunini o'zgartirish zarurligini ta'kidlaydilar, ular nazariy bilim, amaliy ko'nikmalarni o'z ichiga olishi kerak. Tatarintseva N.E., Anuchina.V., 2015yil konfliktologiya. Pedagogik sohadagi ilmiy

tadqiqotlarning aksariyati konfliktologiya bolalar va o'rta maktab yoshidagi bolalar nizolarni hal qilishga bag'ishlangan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining konfliktologik kompetentsiyasini shakllantirish bilan bog'liq masalalar yetarlicha keng o'rganilmagan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari mojarolarini chuqur o'rganish uchun siz eng ko'p chiziqlarni tanlashingiz kerak :

- tez-tez to'qnashuvlar:
- Tarbiyachi-ma'muriyat;
- metodist (katta tarbiyachi);
- metodist – (katta tarbiyachi) - rahbar;
- ota-ona- rahbari;
- tarbiyachi-ota-ona;
- tarbiyachi-tarbiyachilar;
- tarbiyachi-bola;
- bola-bola.

Qoida tariqasida, maktabgacha ta'lim tashkilotida kattalar mojarolari birinchi o'rinda turadi. Tarbiyachilar birinchi navbatda umumiy bilimlarga ega emaslar deb taxmin qilish mumkin. Psixologlar Ular ma'muriyat va ota-onalar tomonidan qo'yilgan talablarni o'z vazifalari bilan bog'lay olmaydilar, oldini olishadi mojarosi yoki undan chiqish. Ko'pchilik bolalarning mojarolarsiz muloqotini tashkil qila olmaydi, har bir bolaga o'z harakatlarini boshqa bolalar oldida tushuntirishga, har qanday narxda emas, balki oqilona chegaralarda o'z maqsadlariga erishishga, ziddiyatli vaziyatlarda murosali xatti-harakatlarni o'rgatishga o'rgata olmaydi. Ziddiyatli vaziyatlarni boshqarish faoliyat yo'nalishlaridan biridir maktabgacha ta'lim tashkiloti deriktori. Bu mojaroni keltirib chiqargan sabablarni bartaraf etishdan iborat. Vaziyat yoki uning ishtirokchilarining xatti-harakatlarini tuzatishda. Ziddiyatli vaziyatlarni boshqarishning turli usullari mavjud. Yilda ularni ko'rib chiqishga turli xil yondashuvlarni tahlil qilish natijasida asosiylarini ajratib ko'rsatish mumkin. Usullar quyidagilar:

1. O'z xatti-harakatlarini boshqarishni o'z ichiga olgan shaxslararo usullar, boshqalarga nisbatan bayonotlar va harakatlarni tahlil qilish;

2. Muayyan xatti-harakatlar uslubini tanlashni o'z ichiga olgan shaxslararo usullar ziddiyatli vaziyat. Ushbu vaziyatni hal qilish jarayonida ishtirokchilar quyidagilar bo'lishi mumkin xulq-atvor uslublaridan biri tanlangan: qochish, raqobat, hamkorlik, turar joy, turar joy, murosaga kelish. Ushbu tasnifning asosi quyidagilar bilan belgilanadi-o'z manfaatlarini amalga oshirish darajasi, o'z manfaatlariga erishish harakatlar va boshqalarning manfaatlarini hisobga olish darajasi, ularni qondirish uchun hamkorlik qilishga tayyorlik. Tarbiyachilar tarkibidagi nizolarni boshqarishda muhim rol o'ynaydigan omillar quyidagilar: - mojaroni aks ettirishning qarama-qarshi tomonlarning muloqotining ochiqligi va samaradorligi; - o'zaro ishonch va hamkorlik muhitini yaratish; - mojaroning mohiyatini aniqlash. Nizolarni hal qilishning birinchi bosqichi mavjudlarini sinchkovlik bilan tahlil qilishdir. Qarama-qarshi tomonlarning hissiy holatini, ularning bir-biri bilan

munosabatlarini tuzatish .Salbiy his-tuyg'ular sherikning sub'ektivligini oshiradi va unga xalaqit beradi.Yuzaga kelgan vaziyatga ochiq fikr bilan qarang. Ruxsatnomaning keyingi bosqichi mojaro bu muayyan vaziyatda mojaroni hal qilishning turli usullarini izlashdir va ulardan tanlash eng konstruktiv, ya'ni maqbuldir: bir tomondan ishning manfaatlariga mos keladigan,boshqa tomondan, qulay shaxslararo munosabatlarni o'rnatish munosabatlaridir. Ba'zi hollarda, ziddiyatli odamlarning hissiy yoqtirmasligi sayoz va mavjud bo'lganda mojaroni hal qilishda biznes manfaatlarining o'rni, birgalikda ishlash maqsadga muvofiqdir.Konflikt ishtirokchilarining qiyinchiliklarni bartaraf etish bo'yicha faoliyati.Nizolarni hal qilish bosqichlarini umumiy ko'rib chiqqandan so'ng, ko'proq tavsiya etiladi.Nizolarni hal qilishning turli xil to'g'ridan-to'g'ri usullari mavjud: individual suhbat, guruh suhbat (munozara), boshqalarni jalb qilish, tashkiliy choralar va ma'muriy ta'sirlar.Qarama-qarshi tomonlarni yarashtirish vazifasi odatda katta (mavqei yoki yoshi bo'yicha) shaxs-o'qituvchi, rahbarga tegishli. Yarashish jarayoni yanada samarali bo'lishi uchun quyidagilarni yodda tutish kerak:Ushbu shartlarga rioya qilish maktabgacha ta'lim tashkiloti deriktoriga ikkita asosiy vazifani hal qilishga yordam beradi: Birinchisi-mojaroning ijobiy rolini amalga oshirish, ikkinchisi-oldini olish minimallashtirish.Mojaroli vaziyatlarni boshqarishning samarali usuli orasida quyidagilarni ajratish mumkin:-refleksiv-ijodiy, refleksiv-dialogik, dialog - rag'batlantiruvchi usullar.-refleksiv-ijodiy usullar ta'lim maydonini ta'minlaydi.Jamoadagi psixologik muhitga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan ijodiy o'zini o'zi boshqarish, ijodiy o'zini o'zi anglash, o'zini o'zi tasdiqlash erkinligi jamoada uyg'un munosabatlarni shakllantirishga yordam beradi. Keling, refleksiv-ijodiy misol keltiraylik .vazifalar. Ijodiy vazifalar, masalan: "mumkin bo'lgan ziddiyatli vaziyatlar ro'yxatini tuzing maktabgacha ta'lim tashkilotida va maktabgacha ta'lim tashkilot rahbariyatining qaysi uslubi ta'siri ostida ijobiy shakllanadi."Savollar bilan ishlash" pedagog xodimlarga muhokama mavzusi taklif etiladi va tashkil etiladi.O'yin " Kim xodimlarga maktabgacha ta'lim tashkilotida ishi to'g'risida ko'proq savollar beradi, "nima?Qanday qilib? Nima uchun? va javoblarni" bu...", " menimcha...", "Agar bo'lsam" so'zlari bilan boshlang,biror narsa qilish..".Professional va shaxsiy imidjingizni yarating." Pedagoglarga quyidagilar taklif etiladi:o'zingizni professional tarzda ifoda etish va o'zingizni ifoda etish uchun turli xil vositalar,professional individuallik (kiyim-kechak elementlari, kitoblar, professional vositalar,faoliyat va boshqalar). Refleksiv-dialog usullari motivatsion rivojlanishni ta'minlaydi,ehtiyoj sohasi, faollik, ziddiyatsiz, maqsadga muvofiqliq. Faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan mashqlar: "chiqish yo'lingizni taklif qiling .Maktabgacha ta'lim tashkilotida yuzaga kelgan ziddiyatli vaziyat", " taklif qilingan modellardan birini tanlang shaxslararo munosabatlarni rivojlantirishga yordam beradigan hamkasblar bilan o'zaro munosabatlar,tanlovingizni asoslang" va boshqalar.Psixologik holatni muvozanatlashga qaratilgan mashqlar turli xil pedagogik vaziyatlar: "men o'zimni xotirjam va to'plangan his qilaman", "men o'z fikrlarimni, his-tuyg'ularimni, harakatlarimni to'liq nazorat qilaman", "bu meni juda bezovta qiladi.o'zining tajovuzkorligi va yomon xulq-atvori bilan odam. Buning

sababini tushunishim kerak. Biror narsani yaxshi tomonga o'zgartira oladigan xatti-harakatlar" va boshqalar. Dialog-rag'batlantiruvchi usullar ijodiy faol rivojlanishni ta'minlaydi mavjud bilimlarni bir sohadan o'tkazish qobiliyati sifatida pozitsiyalar va vakolatlar boshqa faoliyat (ta'limdan mustaqil), moslashish qobiliyati va ijtimoiy guruhga qo'shiling. Bularga mashqlar-dialoglar kiradi: mavzu haqida kasbiy faoliyat, kasbiy faoliyatdagi hodisalar to'g'risida "maktabgacha ta'lim tashkilotidagi ishingiz haqida film yaratish"; axborot suhbat: "suhbatni davom ettiring" ,professional voqeani, qiziqarli voqea, voqea haqida aytib bering" va hokazo. Jamoada qulay iqlimni saqlash, faol iqlimni shakllantirish pedagogik pozitsiyani muntazam ravishda ochiq pedagogik pozitsiyani boshlash kerak. Vizual-didaktik materiallarni yaratish bo'yicha tadbirlar, tanlovlarda ishtirok etish, muallifning qo'shimcha dasturlari va texnologiyalaridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Antsupov A. Ya, Shipilov A I. Konfliktologiya: universitetlar uchun darslik. M: Birlik
2. Ezopova S. A. Maktabgacha ta'limni boshqarish - M "Akademiya" nashriyot markazi
3. Konfliktologiyaning uslubiy muammolari. Antsupov.
4. Konfliktlarning evolyutsion-fanlararo nazariyasi. N. I. Leonov.
5. Konfliktologiyada nomotetik va ideografik yondashuvlar. L. A. Petrovskaya.
6. Mojaroni ijtimoiy-psixologik tahlil qilishning kontseptual sxemasi to'g'risida. N. I. Leonov.